16/04/2021

Μητροπολίτης Μάνης: “Ο Ακάθιστος Ύμνος”

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Μάνης

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ’

Ἕνα ἀπό τά ὡραιότερα ποιήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας καί εἰδικότερα τῆς ὑμνογραφίας εἶναι ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος ἤ «οἱ Χαιρετισμοί τῆς Θεοτόκου».

Πρόκειται γιά ἕνα ἀριστούργημα ἐγκωμίων πρός τήν Παναγία, μέ καλλιέπεια, σπάνιες λέξεις, θαυμάσιες ἐκφράσεις καί βαθύτατα θεολογικά νοήματα. Ποῖος εἶναι ὁ ποιητής δέν γνωρίζουμε ἐπακριβῶς. Ἄλλοι θεωροῦν τόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Σέργιο, ἄλλοι τόν λόγιον Γεώργιον Πισίδην καί ἄλλοι ἄλλους μελετητές. Ἐκεῖνο ὅμως πού ἔχει ἰδιαίτερη ἀξία εἶναι ἡ ἔμπνευση καί ἡ ποιητική δύναμη τοῦ ὑμνογράφου μέ τήν τονική ρυθμοποιΐα τῶν στίχων, τίς παρηχήσεις, τά ὁμοιοκατάληκτα, τίς ἐκφραστικές εἰκόνες ἀπό τή ζωή τῶν ἀνθρώπων καί τή βιβλική ἱστορία. Πολλές μάλιστα ἀπ' αὐτές τίς ποιητικές εἰκόνες τοῦ Ὕμνου κοσμοῦν τίς θολωτές ἀψῖδες τῶν ναῶν, πολλῶν ἱερῶν μονῶν καί ἐντύπων βιβλίων.

Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος, ὁ ὁποῖος ἐψάλη γιά πρώτη φορά στό ναό τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν στήν Πόλη κατά τήν παννύχιον εὐχαριστήριον τελετήν τόν 7ον αἰῶνα καί μάλιστα σέ στιγμές ψυχικῆς ἀνατάσεως καί εὐλαβείας ἱσταμένων ὅλων, ἔχει καθιερωθεῖ νά ψάλλεται τμηματικά κατά τίς τέσσερις πρῶτες Παρασκευές τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καί ὁλόκληρος τήν προτελευταία Παρασκευή πρό τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος. Ἀποτελεῖται ἀπό εἰκοσιτέσσερις «οἴκους» (στροφές) ὅπου ὁ καθένας ἀρχίζει μέ ἕνα γράμμα τῆς ἀλφαβήτου (Α-Ω). Ἔχουμε ἀκόμη καί δύο ἐφύμνια τό: «Χαῖρε Νύμφη Ἀνύμφευτε» καί τό «Ἀλληλούϊα».

Ἀξίζει νά δώσουμε κάποια ἑρμηνευτικά σχόλια σέ μερικούς στίχους τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου. Εἶναι ἕνα δεῖγμα τῆς ποιητικῆς ὡραιότητος καί τοῦ βαθέος θεολογικοῦ νοήματος.

«Ἄγγελος πρωτοστάτης οὐρανόθεν ἐπέμφθη εἰπεῖν τῇ Θεοτόκῳ τὸ 'Χαῖρε'».
Πρωτοστάτης, ὁ ἀρχηγός τῶν ταγμάτων, ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ ἀποστέλλεται ἀπό τόν Θεόν πρός τήν Παναγίαν γιά νά τῆς ἀναγγείλει τό χαρμόσυνο γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Πρόκειται γιά τό γεγονός τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τό ὁποῖο μόνον ὁ εὐαγγελιστής Λουκᾶς μᾶς τό διασώζει καί περιγράφει στό α' κεφ. τοῦ Εὐαγγέλιου του καί στούς στίχους 26-38.

«Χαῖρε, δι' ἧς νεουργεῖται ἡ κτίσις, Χαῖρε, δι' ἧς βρεφουργεῖται ὁ Κτίστης».
Εἶναι μία ὡραία ἀντίθεση πού καταδεικνύει τήν ἀπεριόριστη τοῦ Θεοῦ στοργή καί ἀγάπη πρός τόν ἄνθρωπο, δηλαδή ὁ Κτίστης, ὁ Δημιουργός τοῦ κόσμου κυοφορεῖται, βρεφουργεῖται (=γίνεται βρέφος) γιά νά νεουργήσει, νά καθάρει, νά ἀνανεώσει μέ τό Σταυρό τήν μολυνθεῖσα καί διαφθαρεῖσα ἀπό τίς ἁμαρτίες ἀνθρωπότητα. Ἡ Θεία Δημιουργία φέρει τήν ἀνακαίνιση.

Χαῖρε τὸ τῶν Ἀγγέλων πολυθρύλητον θαῦμα, χαῖρε τὸ τῶν δαιμόνων πολυθρήνητον τραῦμα».
Ὅλα τά ὑπέρ τούς φυσικούς νόμους γενόμενα ὀνομάζονται θαύματα. Κατά τήν

τέλεσιν τῶν θαυμάτων, στήν Ἁγία Γραφή, οὔτε ὁ Θεός ἀλλοιοῦται, οὔτε ἡ φυσική τάξις διαφθείρεται. Ἔτσι ἡ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, εἶναι τό μέγα θαῦμα. Τό θαῦμα πού προξένησε κατάπληξη στούς ἀγγέλους καί στούς ἀνθρώπους, περιλάλητο καί πολυθρύλητον θαῦμα, πού γέμισε χαρά τόν οὐράνιο πνευματικό κόσμο.

Ἀλλά συνάμα καθίσταται τό θαῦμα αὐτό τραῦμα πού ἔφερε θλίψη καί πολύ θρῆνο γιά τούς δαίμονες. Τραυματίστηκαν οἱ δαίμονες, γιατί ἔβλεπαν ἀφ' ἑνός μέν τήν ἄπειρη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπο, ἀφ' ἑτέρου δέ τό ναυάγιο τῆς σατανικῆς τους ἐνεργείας, πού ἀπέβλεπε στήν ἐξόντωση τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί εἶναι μισόκαλος καί ἀνθρωποκτόνος ὁ διάβολος.

«Ἔχουσα θεοδόχον ἡ Παρθένος τὴν μήτραν ἀνέδραμε πρὸς τὴν Ἐλισάβετ, τὸ δὲ βρέφος ἐκείνης εὐθύς ἐπιγνὸν τὸν ταύτης ἀσπασμόν ἔχαιρε καὶ ἅλμασιν ὡς ἅσμασιν ἐβόα πρὸς τὴν Θεοτόκον».
Ἐδῶ εἶναι ἡ ἐπίσκεψις τῆς Θεοτόκου πρός τήν γραῖαν ἐξαδέλφην της Ἐλισάβετ, ὅπως μᾶς διηγεῖται ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς (Λουκ. α' 39-45) μετά τόν Εὐαγγελισμόν. Ἡ Παναγία μετά τόν Εὐαγγελισμόν γίνεται πλέον Θεοδόχος. Φωτισθεῖσα ἡ Ἐλισάβετ ἀπό τό Ἅγιον Πνεῦμα ὀνομάζει τήν Παναγία «Εὐλογημένη! σύ ἐν γυναιξί καί εὐλογημένος ὁ καρπός τῆς κοιλίας σου» καί ἀκόμη τήν ἀποκαλεῖ «μητέρα τοῦ Κυρίου της»! Τότε κατά τόν χαιρετισμόν αὐτόν, τό βρέφος τῆς Ἐλισάβετ, δηλαδή ὁ Ἰωάννης, μέ σκιρτήματα ἐν εἴδει ἀσμάτων χαιρετᾶ, χαίρεται, προσκυνεῖ καί ὁ ὑμνογράφος θέτει τώρα στό στόμα τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου τά «χαῖρε» πρός τήν Θεοτόκο.

«Χαῖρε ἄρουρα βλαστάνουσα εὐφορίαν οἰκτιρμῶν, χαῖρε τράπεζα βαστάζουσα εὐθηνίαν ἱλασμῶν» (ἀρόω=ἀρῶ σημαίνει ὀργώνω, ἄρουρα=εὔφορος καί καρποφόρος γῆ).
Χαῖρε λοιπόν γῆ πού ἀντί γιά βλαστούς ἔχεις ἄφθονη συμπόνοια, ἀγάπη. Χαῖρε τραπέζι πού πάνω σου ἔχεις ἄφθονο ἔλεος. Ἡ Παναγία κατέστη προστάτις καί πονετική μάνα γιά κάθε δυστυχῆ καί ταλαιπωρημένο ἄνθρωπο. Σφίγγει στή μητρική της ἀγκαλιά καί σπογγίζει τῆς πικρίας τά δάκρυα. Σφόγγισε τά δάκρυα τῆς Εὔας.

«Κήρυκες θεοφόροι γεγονότες οἱ Μάγοι, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Βαβυλῶνα... ἀφέντες τὸν Ἡρώδην ὡς ληρώδη μὴ εἰδότα ψάλλειν, Ἀλληλούϊα» (λῆρος εἶναι ἡ φλυαρία, μωρολογία, ἡ ἐλαφρότης). Οἱ μάγοι ἄφησαν τόν Ἡρώδη καί ἐκεῖνος ὡς ἀνόητος, μωρολόγος καί παράφρων διέταξε τή σφαγή τῶν νηπίων. Ἀντί νά προσκυνήσει καί αὐτός ὡς οἱ Μάγοι καί νά ψάλλει «Ἀλληλούϊα», ἔπραξε ἀνοήτως μαινόμενος.
«Χαῖρε, θάλασσα ποντίσασα Φαραὼ τὸν νοητόν. Χαῖρε, πέτρα ἡ ποτίσασα τοὺς διψῶντας τὴν ζωήν».
Ἐδῶ, ὡραιοτάτη παρομοίωση! Ἡ Παναγία χαιρετίζεται ὡς γεννήσασα τόν Χριστόν

καί Σωτῆρα μας, ὁ Ὁποῖος διά τοῦ θανάτου Του καί τῆς διδασκαλίας Του κατεπόντισε τόν νοητό Φαραώ, τόν ἐχθρόν τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τόν διάβολον, ὁ ὁποῖος ἐτυράννησε τούς ἀνθρώπους γιά αἰῶνες, ὅπως καί τυράννησαν τούς Ἰσραηλῖτες οἱ Φαραώ στήν Αἴγυπτο. Ἡ πέτρα ἔρχεται καί θυμίζει τήν πέτρα πού ὁ Μωυσῆς ἐκτύπωσε καί ἐκ τῆς ὁποίας στήν ἔρημο ἐξῆλθε ὕδωρ καί ξεδίψασαν οἱ Ἰσραηλῖτες. Ἔτσι ἡ ἀνθρωπότητα διψῶσα καί τυραννούμενη ἀπό τήν ἀθεΐα καί ἁμαρτία, μέ τόν Χριστό ξεδιψᾶ καί σώζει. «Ὅς δ’ ἄν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγώ δώσω αὐτῷ οὐ μή διψήσῃ εἰς τόν αἰῶνα» (Ἰω. 4,14).

«Μέλλοντος Συμεῶνος τοῦ παρόντος αἰῶνος μεθίστασθαι τοῦ ἀπατεῶνος ἐπεδόθης ὡς βρέφος αὐτῷ ἀλλ᾽ ἐγνώσθης τούτῳ καὶ Θεὸς τέλειος».
Ἐδῶ εἶναι ἀπό τό κατά Λουκᾶν Εὐαγγέλιο ἡ Ὑπαπαντή τοῦ Κυρίου. Ἐπῆγε ἡ Παναγία τόν Ἰησοῦ στό ναό ὅταν ἱερεύς ἦταν ὁ γηραιός Συμεών, ὁ εὐλαβής καί δίκαιος. Αὐτός βρισκόταν πρός δυσμάς τοῦ βίου του. Ἐπλησίαζε ὁ χρόνος νά φύγῃ ἀπό τόν μάταιο τοῦτο κόσμο. Ἀλλ’ εἶχε χρηματισθεῖ κατ’ ὄναρ παρά τοῦ Θεοῦ ὅτι δέν θά ἀποθάνει πρίν δεῖ τόν Χριστό. Ἔτσι καί ἔγινε. Ὅταν τόν κράτησε στήν ἀγκαλιά Του τό βρέφος ὡς ἄνθρωπον διέγνωσε συγχρόνως ὅτι ὁ ὑπ’ αὐτοῦ κρατούμενος ἦτο καί τέλειος Θεός. Καί εἶπε: «Νῦν ἀπολύεις τόν δοῦλον Σου Δέσποτα ἐν εἰρήνῃ ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τό σωτήριόν σου...». Ὁποία ψυχική ἀγαλλίαση!

«Νέαν ἔδειξε κτίσιν ἐμφανίσας ὁ Κτίστης ὑμῖν τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ γενομένοις».
Νέα δημιουργία ἔκανε ὁ Δημιουργός καί τή φανέρωσε σέ μᾶς τά πλάσματά του μέ τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ ἀπό τήν Παναγία. Νέα κτίση εἶναι ἡ ἀνακαινισθεῖσα διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατάσταση τῆς ἀνθρωπότητος. Παλαιά κτίση εἶναι ἡ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου πού ἁμαρτάνει καί γίνεται παραβάτης τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

«Χαῖρε, δένδρον ἀγλαόκαρπον, ἐξ οὗ τρέφονται πιστοί. Χαῖρε, ξύλον εὐσκιόφυλλον, ὑφ᾽ οὗ σκέπονται πολλοί».
Ἡ Παναγία εἶναι ὡς δένδρο γεμᾶτο ἀπό εὔχυμους μεστούς καρπούς ἀπό τό ὁποῖο τρέφονται οἱ πιστοί χριστιανοί. Ἄλλη ὡραία εἰκόνα γιά τήν Παναγία εἶναι ἐκείνη τοῦ δένδρου μέ καλή σκιά, κάτω τοῦ ὁποίου εὑρίσκουν προστασία πολλοί πιστοί. Τά ἀτροφικά καί μαραμένα δένδρα τῆς εἰδωλολατρίας ἐξηράνθησαν καί κατέπεσαν καί ἀντ’ αὐτῶν ἀνέθαλε τό εὐσκιόφυλλον τοῦ Χριστιανισμοῦ δένδρον, τό φυτευθέν ὑπό τοῦ Χριστοῦ καί κατ’ ἐπέκτασιν δένδρον εἶναι ἡ θεία Διδασκαλία, τό Εὐαγγέλιον. Εἶναι ὁ τοῦ Σταυροῦ λόγος κάτω ἀπό τόν Ὁποῖον σκεπάζονται, παρηγοροῦνται καί εὐεργετοῦνται οἱ πιστοί.

«Ξένον τόκον ἰδόντες, ξενωθῶμεν τοῦ κόσμου τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν μεταθέντες».
Ἐπειδή ἀξιωθήκαμε καί εἴδαμε τήν παράδοξη γέννηση τοῦ Κυρίου, τό μέγα

Μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως, τότε ἄς ἀποξενωθοῦμε ἀπό τόν ἁμαρτωλό κόσμο καί ἄς ἀνεβοῦμε πνευματικά. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι οἱ ἀσκητικοί Πατέρες ὁμιλοῦν γιά ξενιτεία τοῦ κόσμου, γιά ἀποξένωση ἀπό τήν ἁμαρτωλότητα τῶν ἐγκοσμίων καί φθαρτῶν πραγμάτων.

«Χαῖρε Θεοῦ ἀχωρήτου χώρα».
Χαῖρε, ὑπεραγία Θεοτόκε, σύ πού χώρεσες στήν κοιλία σου τό Θεό, Ἐκεῖνον πού δέν μπορεῖ νά χωρέσει πουθενά. Στά ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ εἶναι τό ἄπειρον, τό ἀχώρητον καί ἡ πανταχοῦ παρουσία.

«Πᾶσα φύσις ἀγγέλων κατεπλάγη τὸ μέγα τῆς σῆς ἐνανθρωπήσεως ἔργον».
Ὅλα τά τάγματα τοῦ ἀγγελικοῦ κόσμου ἔμειναν ἔκπληκτα ἀπό τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ.

«Ῥήτορας πολυφθόγγους ὡς ἰχθύας ἀφώνους ὁρῶμεν ἐπὶ σοὶ Θεοτόκε».
Βλέπουμε ὅτι μπροστά σου Θεοτόκε φοβεροί ρήτορες ἔχουν μείνει ἄφωνοι σάν ψάρια γιατί ἀδυνατοῦν νά ἐξηγήσουν τό πῶς «καί Παρθένος μένεις καί τεκεῖν ἴσχυσας». Εἶναι τό Μέγα καί Ἱερό Μυστήριο τό ὁποῖο διηκόνησε ἡ Θεοτόκος καί τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐνήργησε!

Στήν ἴδια γραμμή καί τά ὑπόλοιπα «χαῖρε»: «Χαῖρε φιλοσόφους ἀσόφους δεικνύουσα/χαῖρε τεχνολόγους ἀλόγους ἐλέγχουσα/χαῖρε ὅτι ἐμωράνθησαν οἱ δεινοί συζητηταί/χαῖρε τῶν Ἀθηναίων τάς πλοκάς διασπῶσα».

Ὁ Ὑμνωδός θέλει μ’ αὐτές τίς φράσεις νά παραστήσῃ τήν ἀνωτερότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ καί τήν ὑπέρβαση τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων.

«Χαῖρε ὁλκὰς τῶν θελόντων σωθῆναι, χαῖρε, λιμὴν τῶν τοῦ βίου πλωτήρων».
Εἶναι καί αὐτή μία ὡραιοτάτη εἰκόνα καί παρομοίωση. Δηλαδή, Χαῖρε, ἐσύ πού εἶσαι τό ἀσφαλές καράβι γιά ὅσους θέλουν νά σωθοῦν καί τό λιμάνι γιά ὅσους πλέουν στό πέλαγος τῆς ζωῆς.

«Τεῖχος εἶ τῶν παρθένων, Θεοτόκε Παρθένε».
Ἡ Θεοτόκος στέκεται ὡς προστατευτικό καί ἀκατάβλητο τεῖχος τῶν παρθένων καί ἐγκωμιάζεται ἡ καθαρότητα καί ἡ ἁγιότητα. Γι’ αὐτό καί ὅλως ἰδιαιτέρως τιμᾶται στίς Ἱερές Μονές.

«Ἰσαρίθμους γὰρ τῇ ψάμμῳ ᾠδάς ἂν προσφέρωμέν σοι Βασιλεῦ Ἅγιε, οὐδὲν τελοῦμεν ἄξιον, ὧν δέδωκας ἡμῖν».
Λέγει ὁ ἱερός ὑμνογράφος καί μαζί του καί ἐμεῖς: Ἄν σοῦ προσφέρουμε τόσους πολλούς ψαλμούς ὅσοι οἱ κόκκοι τῆς ἄμμου, τίποτε δέν κάνουμε ἀντάξιο γι’ αὐτά πού μᾶς ἔχεις δώσει. Τυγχάνει καθῆκον μας ἱερότατο, ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρός

τόν Θεό, γι’ αὐτό καί μακρυά ἀπό μᾶς κάθε ἀχαριστία.

«Χαῖρε κρατὴρ κιρνῶν ἀγαλλίασιν».
Καί αὐτή εἶναι μία ὑπέροχη εἰκόνα: Χαῖρε, Ἐσύ πού σάν κρατῆρας μᾶς προσφέρεις μεγάλη χαρά. Γνωστός ὁ κρατήρ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τό ὡραῖο κεράμινον ἤ μετάλλινον ἀγγεῖον ὅπου ὁ οἰνοχόος στίς ἑστιάσεις ἀνακάτευε οἶνον καί ὕδωρ. Ἡ Παναγία παρομοιάζεται ἐδῶ ὡς κρατήρ πού δίδει χαρά.

«Χαῖρε, χρωτὸς τοῦ ἐμοῦ θεραπεία. Χαῖρε, ψυχῆς τῆς ἐμῆς σωτηρία».
Χαῖρε σύ θεραπεία τοῦ σώματός μου καί μαζί μέ τήν ὑγεία τοῦ σώματος καί σωτηρία τῆς ψυχῆς!

Ἀλήθεια, πόσο θά ἔπρεπε, αὐτό τό ποιητικό δημιούργημα τό ὑψηλῆς πνοῆς καί θεϊκῆς ἐμπνεύσεως νά μελετᾶται καί νά ἑρμηνεύεται ἀκόμα καί στά σχολεῖα μας; Τῷ ὄντι ἀποτελεῖ θησαύρισμα τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιᾶς.